

Bartha-Kovács Katalin: *Visszaadható-e Diderot stílusa magyarul?* első látásra „csupán” a fordító – a fordítás – problémáiról szól, az alcím is erre utal: *Diderot Szalonjainak fordítási nehézségeiről*. Ám a magyarra fordításnak a francia fordulatokat, stílusárnyalatokat csak nehezen követni képes fordítás problémái mellett vagy mögött ott sejlík az esztétikai elemzések – a képzőművészeti alkotások – Lessing *Hamburgi dramaturgiá*-ja óta központi kérdése, a térbeli ábrázolások verbális leírásának dilemmája. Tehát a *Vernet séták* diderot-i elemzése is kettős kérdést vet fel: a filozófus esztétikai elemzésének adekvátsága,

illetve ez utóbbi visszaadhatósága a franciáról magyarra történő fordítás folyamán.

Mivel a fordításirodalom két kiválasztott műve, a *Pótlás Bougainville utazásához*, illetve a *Szalonok* Diderot legélőbb, legmodernebb írásai közé tartozik – a „szexuális forradalom” egyik első manifesztuma, illetve az esztétikai elemzések politico-morális megközelítése –, remélhetőleg a háromszáz éves Diderot-ról sikerül olyan képet kapnunk, mely a mai dilemmáinkat megelőlegező gondolkodót mutatja be.

Kulcsszavak: *Diderot, felvilágosodás, fordítás*

DIDEROT *SUPLÉMENT AU VOYAGE DE BOUGAINVILLE* CÍMŰ MŰVÉNEK MAGYAR FORDÍTÁSA ÉS KIADÁSA

Cseppentő István

PhD, egyetemi adjunktus,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Romanisztikai Intézet Francia Tanszék
cseppento.istvan@btk.elte.hu

A francia felvilágosodás két emblemikus alakjával, Voltaire-rel és Rousseau-val összehasonlítva Diderot magyarországi fogadtatása megkésett, jelenléte szerényebb (Dániel, 1988, 353.), magyar nyelven hozzáférhető műveinek száma csekély: regényeit, elbeszéléseit, valamint néhány filozófiai és esztétikai traktátusát leszámítva az életmű teljes terjedelmében a mai napig nem áll a magyar olvasóközönség rendelkezésére. Örömteli viszont, hogy a lefordított művek között találjuk a *Pótlás Bougainville utazásához* című dialógust, melyet érdemes egy alaposabb kritikai vizsgálat alá vetni, mind a szövegűség, mind a terminológiai precizitás, mind pedig olyan általánosabb követelmények szempontjából, melyek egy, az érdeklődő nagyközönség figyelmére is számot tartható filozófiai szöveg megjelentetésére vonatkoznak.

Diderot művei Magyarországon

A szöveg magyar nyelvű kiadását első lépésben érdemes a többi Diderot-mű hazai jelenlétének tükrében megvizsgálni. Nem megle-

pő, hogy a francia felvilágosodás eszméit már a 18. századtól kezdődően csak lassan és erősen szelektálva befogadó hazai szellemi közeg sokáig kevés figyelmet fordított Diderot munkásságára, ezért műveinek fordításai és kiadásai is csak a 19. század második felében kezdődnek el (*Az apáca*, Szépfaludi Ö. Ferenc, 1869, illetve *Válogatott filozófiai művei* I–II, Kun Samu – Alexander Bernát, 1895–1900) (Dániel, 1988, 362–363.). A 20. század elején a *La religieuse*-t azonos címen újra lefordítják (*Az apáca*, Holló Jenő, 1907), illetve megjelenik a *Les bijoux indiscrets* első fordítása (*Mikor a néma ajkak megszólalnak*, Rexa Dezső, 1923, majd ugyanez a fordítás új címen: *A drágalátos fecsegők*, 1924). Ugyancsak a 20. század elején adják ki első ízben a *Lettre sur les aveugles* című materialista alapvetést (*Levél a vakokról, azokhoz, akik látnak*, Révész Béla, 1914). A Diderot-fordítás és -kiadás valójában majd csak a második világháború után gyorsul fel, részben új fordításokkal, részben a magyarul már létező munkák újabb változataival, s ez a folyamat napjainkig tart (*La religieuse: Az apáca*, Kovács Klára, 1950, Máthé Klára, 1963. *Les bijoux indiscrets: Fecsegő csecsebecsék*, Katona Tamás, 1966. *Jacques*

¹ A témára vonatkozó legalaposabb kutatást lásd: Penke, 1986.

le Fataliste et son maître. Mindenmindegy Jakab meg a gazdája, Bartócz Ilona, 1960. *Le neveu de Rameau. Rameau unokaöccse*, Györy János, 1958, Bartócz Ilona, 1960. *Mystification. Megtévésztés vagy arcképek története*, Gyertyán Ervin, 1958. *Madame de La Carlière. Házasság és hiúság*, Bartócz Ilona, 1963. *Entretien d'un père de famille avec ses enfants. Egy este otthon*, Dániel Anna, 1963. *Ceci n'est pas un conte. Igaz mese*, Dániel Anna, 1963. *A francia felvilágosodás. Válogatás Diderot és az enciklopédisták műveiből*, Gyergyai Albert, 1954. *Paradoxe sur le comédien, De la poésie dramatique. Színészparadoxon, A drámai költészetről*, Görög Livia, 1966. *Entretiens sur „Le fils naturel”*: *Beszélgések a törvénytelen fiúról*, Lőrinszky Ildikó, 2005).

A Supplément magyarul

A *Supplément au Voyage de Bougainville* egyetlen magyar fordítása 1951-ben jelent meg egy, a Diderot filozófiai munkáinak szentelt kötetben (*Válogatott filozófiai művei*, Csatlós János, Györy János), egyéb más szövegek társaságában, melyek szintén ez alkalommal kerültek először magyar nyelven a hazai olvasók elé, s melyek a diderot-i materializmus alapműveinek számítanak (*Le rêve de D'Alembert. D'Alembert álma, Pensées sur l'interprétation de la nature. Gondolatok a természet értelmezéséről, Lettres. Levelek* stb.). A kiadás éve, a magyarországi sztálinizmus kiteljesedésének időszaka adhat magyarázatot arra, hogy hirtelen miért nőtt meg a hazai kiadói érdeklődés Diderot és más francia materialista felvilágosítók legradikálisabb szövegei iránt. Említsük meg, hogy például D'Holbach *Système de la nature*-je is eszidőtájt jelenik meg itthon (*A természet rendszere*, Bruckner János, Györy János, Szentmihályi János, Vajda Endre, 1954). Miként ez utóbbi kiadás bevezetőjében sze-

melvényeket olvashatunk a „marxizmus-leninizmus klasszikusainak D'Holbach-ról és a 18. századi francia materialisták-ról” szóló munkáiból, úgy kapjuk a Diderot-kiadás bevezetőjeként Szigeti József *Denis Diderot, a 18. század nagy, harcos materialistája* című, a korszak radikális ideológiai irányultságát hűen tükröző tanulmányát.

A *Supplément* magyar fordításának jellemzőit vizsgálva fontos figyelembe vennünk ezen paratextus által meghatározott ideológiai közeget, amennyiben támpontot ad e fontos filozófiai szöveg olvasatához. Észrevehető, hogy a bevezető tanulmány oly módon sugallja a szöveg ideológiai értelmezését, hogy közben nem járul hozzá annak intelligens, értő megismeréséhez, azaz nem biztosítja azt a – szövegváltozatra, a szöveg megszületésének körülményeire, kontextusára stb. vonatkozó – megfelelő támpontrendszerrel, amely eligazítja az átlagolvasót is, s amely minimális követelményként jelenik meg minden modern francia kiadásban. A *Pótlás* elemzősekor tehát az is fontos szempont, hogy a szöveg paratextusa mennyiben segíti elő az ily módon definiált intelligens olvasatot, s megállapítható, hogy nemcsak az ideológiai bevezető, de a – sajnos nyúlfarknyi – jegyzetapparátus sem felel meg ennek a kívánalomnak. A francia szöveg legelső kiadására tett kevés utalástól eltekintve semmi érdemlegeset nem tudunk meg a mű jellegéről: a műfaji besorolásáról (filozófiai traktátus?, fikció?), a szerző más műveivel való kapcsolatáról, a kézirat történetéről, illetve a létező szövegváltozatokról, a többféle – eltérő – kiadásról. Nyilvánvaló, hogy 1951-ben még nem állhatta rendelkezésre mindaz az információ, melyet a Diderot-filológia már jó ideje alapvetőnek fogad el, ugyanakkor semmi sem magyarázza, hogy az 1983-as második kiadás

miért nem orvosolta az alapvető hiányosságokat. Ezeket egy esetleges újabb megjelentetésnek mindenképpen pótolnia kell.

A kiadás alapelvei

Melyek is lennének egy megfelelő magyar kiadás alapkövetelményei? Elegendő-e egyszerűen a mű lehető leghívebb fordítása, vagy szükséges-e a szöveg mellé jegyzetapparátust is csatolni? Mindenképpen ez utóbbi változat lenne a jó megoldás, különösen egy olyan szöveg esetében, mint a *Supplément au voyage de Bougainville*, melynek oly sok verziója és intertextuális konnotációja létezik. A jelenleg rendelkezésre álló magyar kiadás legfőbb hibája éppen az, hogy elmulasztja a szöveg helyének pontos meghatározását a diderot-i életmű egészében. A Diderot-kutatás kimutatta, hogy a *Supplément* egy három műből álló egység, egyfajta triptichon harmadik „szárnyát” alkotja: az 1773 szeptemberétől Melchior Grimm *Correspondance littéraire*-jében folytatásokban publikált szöveg a *Suite aux contes de M. Diderot*, azaz *Diderot úr elbeszéléseinek folytatása* címet viseli, vagyis a már korábban ilyen műfaji megjelöléssel kiadott *Ceci n'est pas un conte* és *Madame de La Carlière* című művekkel alkot szerves egységet (Diderot, 2002, 16.). A Roger Lewinter által 1969 és 1975 között sajtó alá rendezett Diderot-összkiadása óta – melynek X. kötetében található a kérdéses mű – a *Supplément* és így a magyar változat kiadásának is figyelembe kell vennie ezt aényt. Ha tehát az első magyar kiadás még nem ismerhette ezt az összefüggést, az 1983-as másodiknak már mindenképpen fel kellett volna hívnia rá az olvasó figyelmét. Sőt, a diderot-i logikát követve, a három szövegnek együtt kellett volna kiadásra kerülnie, annál is inkább, mivel 1983-ban már a másik két elbeszélésnek is létezett ma-

gyar fordítása. Franciaországban a Jean Varloot-féle kiadás még elválasztja a *Supplément*-t a két másik szövegtől (Diderot, 1972), de azóta, mind az ún. zsebkönyv-kiadásokban, mind a Laurent Versini-féle ötkötetes kiadásban (Diderot, 1994–1997) a három elbeszélés már együtt szerepel. A *Pótlás* maradéktalan megértéséhez a szöveg elején és végén található, a két másik elbeszélés szereplőire történő utalások dekódolásához szükséges, hogy a magyar olvasó is tisztában legyen ezekkel a műveket érintő összefüggésekkel.

A fordításhoz felhasznált szöveg

Egy másik lényeges kérdés a fordítás alapjául szolgáló szövegváltozat kiválasztása. A létező variánsok, ezek keletkezésének története, eltéréseik ismertetése részét képezik az összes modern francia szövegkiadásnak, s ezekre a magyar fordítás előszavában is ki kell térni. Diderot esetében ez a pontosítás azért különösen fontos, mert a referencia-kiadások száma szokatlanul nagy: az ún. Vandeulgyűjtemény, a szentpétervári – régebben leningrádi – kézirat, az Assézat–Touneur-féle kiadás, mind-mind képezhetik modern szövegkiadások alapját. A szövegváltozat megválasztásának, illetve pontosításának tudományos fontosságára hozunk itt egy példát. A *Supplément* francia szövegének modern kiadásai a magyar verziótól eltérő szövegváltozatot vesznek alapul. Az egyik olyan helyen, ahol ez a különbség szembeűnő, a francia kiadások rendre megjegyzik lábjegyzetben, hogy egyéb régebbi és megbízhatóan el nem ismert szövegváltozatok helyenként kiegészítették a Diderot-féle szöveget, a magyar fordításban viszont – ahol éppen egy ilyen kiegészítéssel találkozunk – nem tudjuk, hogy honnan származik ez az eltérés. Újfent jegyezzük azonban meg: egy 1951 előtt készült for-

dításnak nyilván nem róható fel ez a filológiai hiányosság, egy 1983-as újbóli kiadás kritikai apparátusának azonban már igen, így egy esetleges eljövendő kiadásnak ezt már feltétlenül pótolnia kell.

Az ismert kéziratok eltérései szintén magyarázhatják a modern francia kiadások és a létező egyetlen magyar változat közötti leglényegesebb különbséget. Míg a Versini-, a Didier- vagy a Delon-féle kiadások egy későbbi, az ún. Polly Baker-történettel kiegészített verziót használnak, a magyar szöveg nem tartalmazza ezt a szakaszt. Ez az eltérés aztán felborítja a magyar nyelvű mű egész struktúráját: itt a 4. rész viseli *A párbeszéd folytatása* címet (*Suite du dialogue entre A et B*), míg a francia verzióban A és B már a 3. rész végén felveszi beszélgetésének fonálát. A 4. résznek a franciában nincs címe, ott majd egy 5. rész lesz a nevesített folytatás (*Suite*). Mindebből az következik, hogy a magyar szöveg formailag egy fejezettel rövidebb.

E hiányosságok ellenére azonban a magyar változat egészében viszonylag nagy szövegűséggel adja vissza Diderot művét, s megjegyzendő továbbá, hogy mentes minden csonkítástól, cenzúrától, amit esetleg a szöveg mondandójából fakadó erotikus jellege „indokolna” az ötvenes évek Magyarországon. Mindazonáltal a magyar és az eredeti változat alapos összehasonlításakor felfedezhető néhány fordításbeli hiányosság: pontatlanság, nyelvi ügyetlenség, illetve ma már régiesnek ható szóhasználat. Az alábbiakban ezekből mutatunk be néhányat, a teljesség igénye nélkül.

Szövegbeli hibák

A leginkább szembeötlő hiba magának a „supplément” szónak a nem következetes fordítása: a tartalomjegyzékben „pótlék” szerepel, míg a szöveg elején már „pótlás”, de a szövegben

amikor a szerző saját művére utal, érthetetlen módon a „függelék” szót találjuk (*Pótlás*, Diderot, 1983, 332.). Míg a „pótlék” szerepeltetése „pótlás” helyett a tartalomjegyzékben feltehetően a szerkesztő figyelmetlensége, a szövegben a „függelék” szó használata már fordítói hiba. Ilyen esetekben a francia kiadásokban a „Supplément” szót nagybetűvel írják, sőt néha dőlt betűvel, utalva arra, hogy itt egyértelműen a mű címéről van szó. Amúgy a Győry János által javasolt kifejezés („pótlás”) mint a „supplément” megfelelője nem terjedt el széles körben: Köpeczi Béla ugyan még ezt a kifejezést használja a francia felvilágosodásról szóló munkájában (Köpeczi, 1986, 163.), Dániel Anna, a Diderot-ról szóló legfontosabb magyar nyelvű monográfia szerzője viszont a „függelék” szó mellett teszi le a voksát (Dániel, 1988, 332.). Ennél mi magunk pontosabbnak tartjuk a „kiegészítés” kifejezést (Maár, 2011, 351.), ez szerepel Dobossy László 1963-as irodalomtörténeti munkájában is (Dobossy, 1963, 369.).

Egy újabb következtetés, jóllehet kisebb horderejű és inkább a figyelmetlenség következménye, hogy amikor Diderot szövegében Bougainville útleírására utal (s ezt a „Voyage” szó nagy kezdőbetűjével érzékelteti), Győry azt Bougainville utazásának érti: „Egyedül Bougainville utazása tudott bennem kedvet ébreszteni olyan vidék után, amely nem az enyém.” (*Pótlás*, Diderot, 1983, 331.)

Ennél súlyosabb hiba a „vos plaisirs” („élvezeteik”, magázódó beszédben) „élvezeteink”-nek történő fordítása (337.), vagy az „équipage” kifejezés, ami a hajózási szövegekörnyezetben csak „legénység” lehetne magyarul, „személyzet”-nek való fordítása, ráadásul következetesen (338–339.).

Ugyancsak a szavak értelmezése szintjén, Diderot „naïf” kifejezésének a szövegben

sokkal inkább az „egyenes, igazmondó” felelne meg, semmint a fordító által használt „naïv” (sic!) (341.). A modern francia kritikai kiadás jegyzetapparátusában a „naïf” szó korabeli értelmezését is ismerteti, a jezsuiták által szerkesztett szótár, a *Dictionnaire du Trévoux* alapján: „A naïf szó olyan emberre értendő, aki szabadon, kertelés nélkül kimondja a véleményét” („Appliqué aux personnes, [naïf] désigne celui qui dit sa pensée sans détour, qui dit librement ce qu’il pense.” Diderot, 2002, 176.) Ez természetesen nem keverendő össze a „naïv” mai értelmével, mely inkább „gyermeteg, hiszékeny”, nem pedig „keresetlen, nyílt, természetes” (Bakos, 2002, 441.). A francia szöveg kiadója szükségesnek látta magyarázatot fűzni egy olyan szóhoz, amelynek jelentése változáson ment át a 18. század óta, és ezért félrevezetheti a mai olvasót, tehát hasonlóképpen kellett volna eljárnia a magyar szöveg gondozójának is.

Egy másik helyen Diderot a „médiocrité” kifejezést használja, amit mai szóhasználatlaltal elsőre „középszerűség”-nek fordítanánk, ezt teszi Győry János is, noha a 18. századi nyelvhasználatban ez a kifejezés egyáltalán nem tartalmaz negatív konnotációt, jelentése az *aurea mediocritas* értelmében a középutat jelenti, vagyis olyasmit, ami minden szélsőségtől mentes (*Pótlás*, Diderot, 1983, 359.). Általában elmondható, hogy a magyar fordító nem vette figyelembe a klasszikus francia nyelvhasználatot, ami bizonyos, ma is használatos szavaknak sokszor teljesen más értelmet adott. Diderot nyilvánvalóan ezen értelmezést használja, akárcsak bármely más korabeli szerző, ezért különösen fontos, hogy a régi francia szövegek átültetésekor a fordító tisztában legyen ezekkel a változásokkal. Egy további példa az ilyen jellegű tévedésre a „retour” szó, ami nem a modern „visszatérés”

értelmében jelenik meg Diderot-nál, és ahogy Győry is fordította, hanem „repentür”, vagyis „bűnbánat” jelentésben (Diderot, 2002, 185.).

A magyar fordítás több helyen használ régies, a mai olvasó számára furcsa szavakat, s ha hatvan évvel ezelőtt ezek nyilván nem keltettek ilyen érzéseket, az újrafordítás szükségességét annál inkább alátámasztják. Például „mondád” (*Pótlás*, Diderot, 1983, 349.), „tenniök”, „kerülniök” (345.), „amidón” (362.), „tégedet” (342.), „lábbadozás” (365.) stb.

Más, a fordító által használt kifejezések kifejezetten magyartalanok, így például a „felkelti ismét az örömujjongást” (353.) vagy „egy embertársaság” (357.) nem régiesnek, hanem sokkal inkább a fordító által alkotott fordulatoknak tűnnek. De ilyen súlyú a „sages” (tehát „bölcsek”) „ildomosak”-nak történő fordítása (358.), vagy az „ustensiles” („edények”) „házi szerek”-ként való magyarítása (341.). Bizonyos esetekben nem tűnik logikusnak a fordító által javasolt kifejezés: például a köd Diderot-nál „leszállt” („retombé”), noha inkább épp az ellenkezőjéről van szó a szöveg értelme szerint, tehát „felszállt”. Ezt a magyar fordítás nem pontosítja, hanem hű marad az eredeti képzavarhoz, ráadásul az ide nem való „lehull” igét használja (368.).

Olykor egyszerű szedési hiba zavarja a szöveg értelmét, például amikor „csúcsos zsák”-ot olvasunk talán „csúcsos zsák” („sac pointu”) helyett (356.), vagy amikor az A és B közti dialóguson belül bizonyos mondatokat felcserél a magyar szöveg (365.). Itt újfent nem a fordító felelősségéről kell beszélünk, pusztán érveket szolgáltatunk egy újabb fordítás elkészítésének szükségességéhez.

Egyéb, sokszor megmagyarázhatatlan hibák viszont a fordítót terhelik: „intestins” (belek) = „végtag” (364.), „légume” (zöldség) = „főzelék” (344.), „sophistique” = „felcsigázott”

(367.). Ez utóbbi esetben sem figyelt arra a fordító, hogy Diderot még a szavakat klaszszikus jelentésükben használja, tehát a „sophistique” itt „mélange” („kevert, nem tiszta”) jelentéssel bír. Az eddigi felsorolt hibatípusok mellett számtalanszor előfordul a francia mondatok látszólag szükségtelen feldarabolása a magyar változatban. Ezeknek sokszor talán ritmikai megfontolás lehet az oka, de a magyar mondatok ettől gyakran túlzottan rövidkékké válnak, ami összességében ront a szöveg stílusára megformáltságán.

Győry János munkásságát messzemenően tiszteletben tartva, Rousseau *Emil*-jének és Camus *Pestis*-ének magyarra átültetőjét

elismerve összességében megállapíthatjuk, hogy a felsorolt, szöveget és paratextust (a genette-i értelemben vett „péritexte”-et, ide sorolva a bevezetőt és a jegyzetapparátust) is érintő hiányosságok miatt Diderot rövid, de eszmetörténeti szempontból fontos műve a *Supplément au Voyage de Bougainville* mindenképpen megérdemelne egy újabb magyar fordítást, és különösen egy tudományos, előszóval ellátott és gazdagon jegyzetelt kiadást.

Kulcsszavak: *Diderot, Supplément au Voyage de Bougainville, Pótlás Bougainville utazásához, Győry János, fordítás franciáról magyarra, fordításkritika, szövegváltozatok, kiadás*

IRODALOM

- Bakos Ferenc (2002): *Idegen szavak és kifejezések szótárja*. Akadémiai, Budapest
- Dániel Anna (1988): *Diderot világa*. Európa, Budapest
- Diderot, Denis (2002): *Supplément au Voyage de Bougainville* (Éd. présentee, établie et annotée par Michel Delon). Gallimard, Paris
- Diderot, Denis (1998): *Contes* (Préface, notes et notices par Béatrice Didier). LGF, Paris
- Diderot, Denis (1994-1997): *Œuvres I-V*. (Éd. établie par Laurent Versini). Robert Laffont, Paris
- Diderot, Denis (1983): *Pótlás Bougainville utazásához* (ford. Győry János). In: Diderot, Denis: *Válogatott*

filozófiai művei. Akadémiai, Budapest

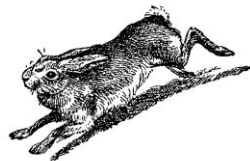
Diderot, Denis (1972): *Le Neveu de Rameau et autres dialogues philosophiques*. Gallimard, Paris

Dobossy László (1963): *A francia irodalom története*, I. Gondolat, Budapest

Köpeczi Béla (1986): *A francia felvilágosodás*. Gondolat, Budapest

Maár Judit (szerk.) (2011): *A francia irodalom története*. ELTE Eötvös, Budapest

Penke Olga (1986): Diderot magyarországi fogadtatása a XIX. és XX. századi sajtó és könyvkiadás tükrében. *Magyar Könyvszemle*. 2–3, 173–192.

VISSZAADHATÓ-E DIDEROT STÍLUSA MAGYARUL? DIDEROT SZALONJAINAK FORDÍTÁSI NEHÉZSÉGEIRŐL

Bartha-Kovács Katalin

egyetemi docens,

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Francia Nyelvi és Irodalmi Tanszék
kovacs@lit.u-szeged.hu

A Szegedi Tudományegyetem Francia Nyelvi és Irodalmi Tanszékének munkatársai Denis Diderot születésének háromszázadik évfordulója alkalmából egy fordításkötetet állítottak össze, amely a francia filozófus magyarul eddig még kiadatlan műveiből közöl részleteket, ez szolgál indítékul e tanulmány megírásához.¹ E vállalkozás keretében fordítottuk le Szűr Zsófiával együtt Diderot *1767-es Szalon*-jának egy viszonylag összefüggő, a szakirodalomban – Jacques Chouillet tanulmánya nyomán – „Vernet-sétaként” (*Promenade Vernet*) ismert szövegrészletéből az első, a második és az utolsó, a hetedik „séta” szövegét (Chouillet, 1987, 123–63.). A „séta” elnevezést az indokolja, hogy Diderot úgy mutatja be Joseph Vernet tájképeit, mint ha képzeletben végigsétálna a festő által megörökített tájakon: gondolatban belép a képekbe, a különösen festői helyeken megáll, elábrándozik az előtte elterülő táj látványán, és szabadjára engedí írói fantáziáját.

¹ A kötet a L'Harmattan Kiadó *Rezonőr* sorozatában, várhatóan 2013-ban jelenik meg.

A fordítás során olyan nehézségekbe ütköztünk, amelyek nem csupán általában a XVIII. századi francia nyelvű művészeti tárgyú írások fordításával, hanem specifikusan Diderot művészetkritikai szövegeinek magyarra való átültetésével állnak összefüggésben. A legkevésbé sem áll szándékunkban belemerülni a fordítás elméleti kérdéseinek elemzésébe, ezért ebben a tanulmányban csak azoknak a gondolatoknak az összefoglalására vállalkozunk, amelyek a Joseph Vernet tájképeiről és tengeri látképeiről írt Diderot-kritikák fordítása közben fogalmazódtak meg bennünk. E nehézségekből kiindulva próbálunk meg néhány általánosabb következtetést levonni, amelyek – túlmutatva az adott szöveg keretein – segítséget nyújthatnak Diderot többi írása és más, ugyancsak ebben a korban keletkezett képzőművészeti témájú szövegek fordítói számára.

A „Vernet-séták” fordításával kapcsolatos egyik legnagyobb nehézség a művészetkritika műfaji sajátosságaiból adódott. Diderot *Szalon*-jai ugyanis egy meglehetősen komplex szövegtípushoz tartoznak, amelyben többfé-